

Türkiye'nin Afrika için Çok Boyutlu Stratejisi: Özellikler, Temel Saikler ve Gelecek Beklentileri

YU HAIJIE*

Araştırma Görevlisi
Tarih Bölümü, Şanghay Üniversitesi

**Şangay Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü, Batı Asya ve Afrika Çalışmaları Merkezi'nde yardımcı araştırma görevlisidir. 2018 yılında, Şangay Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi Ortadoğu Çalışmaları Enstitüsü'nde doktorasını tamamladı. Ocak 2019'dan Mart 2021'e kadar Fudan Kuşak ve Yol & Küresel Yönetişim Enstitüsü'nde doktora sonrası araştırmacı olarak çalıştı. Araştırma alanları Ortadoğu siyasi ekonomisi ve diplomasisi, Kuşak ve Yol Girişimi ve Ortadoğu, ve Türkiye çalışmalarıdır.*

E-posta: yuhaijie@siis.org.cn

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8778-136X>

Geliş Tarihi: 20.3.2024

Kabul Tarihi: 10.7.2024

Atf: Yu, H. (2024). Türkiye'nin Afrika için Çok Boyutlu Stratejisi: Özellikler, Temel Saikler ve Gelecek Beklentileri. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 5(4), 456-475.

ÖZ

Afrika'nın uluslararası alanda stratejik konumu giderek önem kazanırken, geleneksel ve yeni ortaya çıkan Afrika güçlerinin uluslararası katılımı sıklaşmakta ve rekabet yetenekleri güçlenmektedir. Son yıllarda, Türkiye'nin Afrika'ya stratejik yatırımlarının arttığı görülmektedir. Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkileri, siyasi ve ekonomik temaslar, ticaret, askeri güvenlik işbirliği ve yumuşak güç diplomasisi gibi birçok boyutta önemli ilerlemeler kaydetmiş ve uluslararası toplumun ilgisini çekmiştir. Türkiye'nin Afrika için çok boyutlu stratejisinin ana saikleri, ekonomik çıkar arayışı, stratejik özerklik özlemi ve Türkiye'nin yükselen güç statüsünü vurgulama isteğidir. Gelecekte, Türkiye'nin Afrika stratejisi hem fırsatlar hem de zorluklar barındırmaktadır. Batılı ülkelerden farklı olarak, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik çok boyutlu stratejisi ekonomi bazlı, müdahalesiz, eşitliği vurgulamakta ve ayrıntılara daha fazla dikkat çekmektedir. Bu yaklaşım, birçok Afrika ülkesinin halk ve karar vericilerinin desteğiyle karşılık bulmuştur. Bu avantaj ve Türkiye'nin Afrika stratejisinin özgünlüğü, Türkiye-Afrika ilişkilerinin sürdürülebilir gelişimi için de iyi bir temel oluşturmuştur. Ancak, Türkiye'nin Afrika stratejisi, Türkiye'nin iç ekonomik destek kapasitesi, stratejik kararlılık, katılım sınırları ve bölge dışındaki büyük güçlerin rekabeti ve baskısı dahil olmak üzere birçok iç ve uluslararası düzeyde zorluklarla da karşı karşıyadır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, çok boyutlu strateji, gelecek beklentileri, motivasyonlar, Türkiye.

Türkiye's multidimensional strategy for Africa: characteristics, motivations and prospects

ABSTRACT

As Africa's position in the international strategic landscape gradually rises, the participation and competition of traditional and emerging African powers are also rising. In recent years, Türkiye's strategic investment in Africa has been increasing. Türkiye's relations with Africa have made important progress in many dimensions, such as political exchanges, economic trade, military security cooperation, and soft power diplomacy, which have attracted extensive attention from the international community. The main motivations of Türkiye's multidimensional strategy for Africa include seeking economic interests, pursuing diplomatic and military strategic autonomy, and highlighting Türkiye's emerging power status and influence. In the future, Türkiye's Africa strategy has both opportunities and challenges. Unlike Western countries, Türkiye's multidimensional strategy towards Africa is more economic and non-interference, emphasizing equality and paying more attention to details, which has won the support and recognition of many African countries from the official to the public. This advantage and the uniqueness of Türkiye's Africa strategy also laid a good foundation for the sustainable development of Türkiye-Africa relations. However, Türkiye's Africa strategy also faces many challenges at the domestic and international levels, including Türkiye's domestic economic support capacity, strategic firmness, the limit of participation, and competition and pressure from major powers outside the region.

Keywords: Africa, motivations, multidimensional strategy, prospects, Türkiye.

Giriş

2002 YILINDA TÜRKİYE’NİN ADALET VE Kalkınma Partisi (AK Parti) iktidara geldiğinden beri, Türkiye’nin Afrika’ya yaptığı yatırımlar önemli ölçüde artmıştır. Son yirmi yılda, Türkiye ve Afrika arasındaki ilişkiler giderek daha da yakınlaşmıştır. Türkiye’nin Afrika’ya yönelik stratejisi nispeten çok boyutlu bir özellik göstermektedir.

Türkiye ve Afrika kıtası arasındaki en erken bağlantı birkaç yüzyıl öncesine kadar izlenebilir. Türkiye’nin 1923’te kuruluşundan 1998’e kadar, Türkiye’nin Afrika ile pek az etkileşimi olmuştur. Bunun nedeni, bir yandan Türkiye’nin kuruluşunun erken dönemlerinde Afrika politikasını uygulayacak ekonomik kaynaklardan yoksun olması, diğer yandan Türkiye’nin Batı odaklı bir dış politika izlemesi ve Afrika ile ilişkileri geliştirmeye önem vermemesi idi. 1950’ler ve 1960’larda, Afrika kıtasındaki ülkeler birbiri ardına bağımsızlık kazandı. Türkiye, yeni kurulan Afrika ülkelerini tanıdı ve bu ülkelerde konsolosluklar veya büyükelçilikler açtı. Böylelikle, Türkiye ve Afrika arasındaki ilişkiler gelişmeye başladı.

Türkiye’nin Afrika’ya yönelik çok boyutlu stratejisi giderek daha belirgin hale geliyordu ve Türkiye’nin Afrika ile ilişkileri daha çok pratik çıkarlara odaklanmaya başladı.

1980’lerden itibaren, küreselleşmenin başlaması ve Türkiye’nin dış politikasının çeşitlenmesi ile Türkiye ve Afrika arasındaki bağlantılar devamlı olarak arttı. Türkiye, ilk kez 1980’lerin ortasında

dış resmi kalkınma yardım programını başlattı ve yardım hedefi Afrika ülkeleri oldu. O dönemde, Türkiye; Gambiya, Gine, Gine-Bissau, Moritanya, Senegal, Somali ve Sudan’da kurumsal kapasite geliştirmeyi hedefleyen 10 milyon dolarlık kapsamlı bir yardım planı tasarladı. 1998’de, Türkiye Dışişleri Bakanlığı Afrika kıtasına açılma amacıyla ilk “Afrika Eylem Planı”nı yayımladı. Plan, Türkiye’nin Afrika ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini güçlendirmeyi ve Türkiye’nin Afrika’daki diplomatik temsilini artırmayı öneriyordu. Bu bağlamda, Türkiye’nin diplomatik temsilinin artırılması ve Gana, Fildişi Sahili ve Zimbabve’de yeni büyükelçiliklerin açılması önerildi; bu ülkelerde hali hazırda on iki büyükelçilik bulunmaktaydı (Kaya, 2021).

Mevcut Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki AK Parti hükümeti 2002 yılında iktidara gelerek Türkiye-Afrika ilişkilerinde önemli bir dönüm noktasını işaret etti. O tarihten itibaren Türkiye ve Afrika arasındaki bağlar büyük ölçüde derinleşti. Son yirmi yıl boyunca, Afrika ile olan ilişkiler Türk dış politikasının temel yönelimlerinden biri haline geldi (TABEF, 2024). AK Parti iktidara geldikten sonra Türkiye’nin Afrika politikası iki aşamaya ayrılabilir. 2002’den 2014’e kadar olan ilk aşama, Türkiye Afrika’ya Afrika İnisiyatifi politikası aracılığıyla tanıtıldı. 2014’ten bu yana olan ikinci aşamada ise Türkiye, Afrika ile çok yönlü kurumsal bağlarını güçlendirdi. Türkiye’nin Afrika’ya yönelik çok boyutlu stratejisi giderek daha belirgin hale geliyordu ve Türkiye’nin Afrika ile ilişkileri daha çok pratik çıkarlara odaklanmaya başladı. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Türkiye’nin yüzüncü yılında dış politika vizyonunu açıklarken şu ifadeyi kullanmıştı: “Ülkemizin çok boyutlu girişimci ve insani dış politikasında Afrika Ortaklık Politikamızın önemli bir yeri bulunmaktadır.” (Fidan, 2023: 17).

Afrika, şimdi Türkiye'nin küresel askeri, ekonomik ve enerji stratejisinde giderek daha önemli hale gelmektedir. Afrika, Türkiye için askeri etkisini genişletmek, yeni ekonomik büyüme noktaları ve enerji tedarikçileri geliştirmek için önemli bir bölge haline gelmektedir. Bu nedenle, Afrika, Türkiye'nin büyük güç statüsü gözettiği ve liderliğini vurguladığı "yeni bir kıta" haline gelmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Afrika ile artan etkileşimi, Ankara'nın Batı veya Küresel Kuzey ile olan ilişkilerini tamamlayıcı nitelikte görünmektedir ve özellikle Küresel Güney ile olan ilişkilerinde stratejik bir eşik noktasıdır (Bayram, 2020).

Şu anda, Türkiye'nin Afrika stratejisi üzerine araştırma ve analizler giderek artmaktadır. Birçok

akademisyen, Türkiye'nin Afrika politikasının ilerlemesini siyasi, ekonomik ve güvenlik perspektiflerinden incelemiştir. Prof. Dr. Aslı Ilgıt (2023: 11), Türkiye'nin Afrika politikasının dönüşümünü duygusal ve ontolojik güvenlik perspektifinden yorumlamış ve Türkiye-Afrika ilişkilerindeki değişimin Türkiye'nin kimliği ve dış politikasının dönüşümünün bir yansıması olduğunu belirtmiş, insani yardım ve Afrika'nın da Türkiye'nin "yeni" dış politikasının iki mihenk taşı haline geldiğini ifade etmiştir. Doç. Dr. Mürsel Bayram (2020), Türkiye'nin SSC'yi Afrika ülkeleriyle ilişkilerini yeniden çerçevelemek ve yükselen güçler, az gelişmiş ülkeler ve İslami siyasi-ekonomik kurumlar arasındaki işbirliğini güçlendirmek için bir yol olarak gördüğünü öne sürmüştür.

Ibrahim Bachir Abdoulaye ve Zainul Abideen Jibril (2021), Türkiye'nin çok boyutlu stratejisini analiz ederek Türkiye'nin Afrika'da büyük bir oyuncu olma konusunda kararlı olduğunu belirtmiştir. Nebahat Tanrıverdi Yaşar (2022), Türkiye'nin mevcut yumuşak güç araçlarına güvenlik ve savunma işbirliğini eklediğini ve Afrika ülkeleriyle uzun vadeli stratejik işbirliği temellerini attığını belirtmiştir. Abdurrahim Sıradağ (2022), Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücünün yükselişini incelemiş ve Türkiye'nin Afrika yaklaşımının ideolojik bir yaklaşımdan stratejik bir yaklaşıma kaydığını ifade etmiştir.

Akademisyenler, genellikle Türkiye'nin Afrika politikasındaki değişiklikleri tanımlamış ve Türkiye-Afrika ilişkilerindeki değişikliklerin Türkiye'nin kimliği ve dış politikasındaki değişiklikleri yansıttığına inanmışlardır. Yukarıda belirtilen akademisyenler, farklı açılardan Türkiye'nin Afrika politikasını analiz etmişlerdir. Ancak, Türkiye'nin Afrika politikasına yönelik çok boyutlu nedenlerinin ve Türkiye'nin Afrika politikası gelişiminin olumlu beklentileri ve zorluklarının daha objektif ve kapsamlı bir analizi hala eksiktir. Bu nedenle, bu makale, Türkiye'nin Afrika politikasının evriminin ana saiklerini incelemeyi ve Türkiye'nin çok boyutlu Afrika stratejisini değerlendirerek Türkiye'nin Afrika politikası gelişimindeki beklentileri analiz etmeyi amaçlamaktadır.

AK Parti'nin İktidara Gelmesinden Bu Yana Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Çok Boyutlu Stratejisinin Gelişimi

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik çok boyutlu stratejisi, siyasi ve diplomatik temaslar, ekonomik ve ticari işbirliği, askeri ve güvenlik işbirliği ve yumuşak güç diplomasisi gibi alanlarda hızlı ilerleme

kaydetmiştir. Her bir boyutta, Türkiye ve Afrika arasındaki işbirliği dikkate değer başarılarla imza atmıştır.

Türkiye ile Afrika arasındaki siyasi ve diplomatik bağların derinleşmesi, ikili ilişkilerin kapsamlı gelişimi için bir temel oluşturmuştur

2002 yılından bu yana, Türkiye ve Afrika arasındaki siyasi ve diplomatik bağlar büyük ölçüde güçlenmiştir. 2005 yılı Türkiye'de "Afrika Yılı" olarak ilan edilmiştir. Aynı yıl, Türkiye Afrika Birliği'nde "gözlemci statüsü" elde etmiştir. 2008 yılında, Afrika Birliği Türkiye'yi stratejik ortak olarak ilan etmiş ve ilk Türkiye-Afrika Zirvesi düzenlenmiştir. 26 Mayıs 2010'da Türkiye "Afrika Stratejisi"ni duyurmuştur. Afrika Stratejisi, Türkiye'nin Afrika Birliği ve kıtadaki ülkelerle olan ortaklığını, bu ülkelerin özelliklerini dikkate alarak güçlendirmeyi amaçlamaktadır (TABEF, 2024). 2010 yılında, Afrika ülkelerinin desteğiyle, Türkiye Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne ilk kez geçici üye olarak seçilmiştir. 2014 yılında, ikinci Türkiye-Afrika Zirvesi Ekvator Ginesi'nin Malabo kentinde ve 2021 yılında üçüncü Türkiye-Afrika Zirvesi İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Türkiye-Afrika zirveler serisi, Türkiye-Afrika siyasi ve ekonomik işbirliği için bir politika çerçevesi oluşturmuştur.

Buna ek olarak, 2003 yılından bu yana Recep Tayyip Erdoğan, diğer herhangi bir Afrikalı olmayan liderden daha fazla olmak üzere 27 Afrika ülkesini ziyaret etmiştir (TABEF, 2024). Yeni diplomatik misyonların açılması da Türkiye'nin Afrika kıtası ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Bugün Türkiye'nin Afrika'da 43 aktif büyükelçiliği bulunmaktadır, bu sayı yirmi yıl önce sadece 12

Tablo 1: Türkiye'nin Afrika ile Siyasi ve Diplomatik İlişkilerinin Kronolojisi

Yıl	Olay
2005	Türkiye'de "Afrika Yılı" ilan edildi.
	Türkiye, Afrika Birliği'nde (AU) gözlemci statüsü kazandı.
2008	Afrika Birliği, Türkiye'yi Stratejik Ortak olarak ilan etti.
	İlk Türkiye-Afrika Zirvesi düzenlendi.
2010	Türkiye, "Afrika Stratejisi"ni duyurdu.
	Türkiye, Afrika ülkelerinin desteğiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne ilk kez geçici üye olarak seçildi.
2014	İkinci Türkiye-Afrika Zirvesi düzenlendi.
2021	Üçüncü Türkiye-Afrika Zirvesi düzenlendi.

Türkiye ve Afrika arasındaki işbirliği dikkate değer başarılarla imza atmıştır (Şekil: Yu, 2024).

idi. Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Çin ve Fransa'nın ardından Afrika'da en fazla temsilciliği olan dördüncü ülkedir (Orakçı, 2022). Birçok yeni büyükelçiliğin kurulmasıyla birlikte, Türk-Afrika ikili ilişkileri daha kurumsal hale gelmiştir.

Türkiye ile Afrika arasındaki ekonomik bağlar, Kuzey Afrika'dan Sahra Altı Afrika'ya doğru kademeli olarak genişlemiş ve bu genişleme Türkiye-Afrika ilişkilerinin ana yönelimi haline gelmiştir

Türkiye ve Afrika arasındaki ekonomik ilişkiler, Kuzey Afrika'dan Sahra Altı Afrika'ya kadar genişleyerek Türkiye-Afrika ilişkilerinin ana eksenine haline gelmiştir. 2003 yılında Tür-

kiye, "Afrika Ülkeleri ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi"ni belirlemiş ve bu strateji kapsamında ticaret ve doğrudan yatırımı teşvik etmeyi, teknik yardım sağlamayı, teknoloji transferi yapmayı ve bilgi ve deneyim paylaşımını hedeflemiştir (TABEF, 2024). Türkiye ile Afrika kıtası arasındaki ikili ticaret hacmi, 2003 yılında 5,4 milyar USD'den 2022 yılında 40,7 milyar USD'ye yükselmiş, Türkiye müteahhitlerinin Afrika'da üstlendiği inşaat projelerinin sözleşme değeri ise 85 milyar USD'ye ulaşmıştır. Türkiye'nin Afrika'daki yatırımının piyasa değeri 6 milyar USD'ye ulaşmış ve Türk Hava Yolları Afrika'da en az 62 noktaya hizmet vermektedir (TABEF, 2024).

Ulusal düzeyde, Türkiye, Fas, Tunus, Mauritius, Sudan ve Mısır gibi beş Afrika ülke-

si ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır. 1980'den 2017'ye kadar Türkiye ile çeşitli Afrika ülkeleri arasındaki ticaret hacmi önemli ölçüde artmıştır. Örneğin, Türkiye ile Cezayir arasındaki ticaret hacmi üç katına çıkmış ve Türkiye ile Mısır arasındaki ticaret hacmi beş katına çıkmıştır (Orakçı, 2022).

Şirket düzeyinde, birçok Türk holdingi, Summa, Limak ve Albayrak gibi inşaat devleri de dahil olmak üzere, Afrika kıtasının kilit ekonomik alanlarında kendini göstermiştir. Tanınmış bir Türk inşaat şirketi olan Summa, 2007

yılında Libya'da projeler üstlenerek işlerini Sahra Altı Afrika'ya kadar genişletmiştir. 2010 yılından bu yana, 8 Afrika ülkesinde 18 proje üstlenmiştir (SUMMA, 2024). Türkiye Ticaret Bakan Yardımcısı Özgür Volkan Agar, Türkiye'nin hedefinin Afrika ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmek, şirketlerin yeni işbirliği ilişkileri kurmalarını sağlamak ve yeni iş ve yatırım fırsatlarını değerlendirmek olduğunu belirtmiştir (Aktaş & Ergocun, 2024). Türkiye Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) tarafından yayımlanan verilere göre, 2023 yılı

Tablo 2: Türkiye ve Afrika Arasındaki Ekonomik İlişkilerin Kronolojisi

Yıl	Olay
2003	Türkiye “Afrika Ülkeleri ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi”ni oluşturdu.
2013	Türkiye, Afrika Kalkınma Bankası'na katıldı.
2016	İlk Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu düzenlendi.
2017	Türkiye-Afrika 1. Tarım Bakanları Toplantısı ve Tarım İş Forumu düzenlendi.
2018	İkinci Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu düzenlendi.
	Türkiye-ECOWAS Ekonomi ve İş Forumu düzenlendi.
2020	Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu çevrimiçi olarak gerçekleştirildi.
2021	Üçüncü Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu düzenlendi.
2023	Dördüncü Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu düzenlendi.

Türkiye Afrika'daki çok taraflı ekonomik bölgesel organizasyonlarla olan bağlarını güçlendirmiştir (Şekil: Yu, 2024).

sonu itibarıyla Türk işletmeleri Afrika'da toplam 85,4 milyar USD değerinde 1864 altyapı projesi gerçekleştirmiş ve Afrika'daki doğrudan yatırım miktarı 10 milyar USD'ye ulaşmıştır (Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2024). DEİK, Afrika ülkelerinde ikili ticareti ve karşılıklı yatırımları teşvik etmek için 45 iş konseyine sahiptir. Ayrıca DEİK, 2016 yılından bu yana düzenli olarak "Türkiye Afrika İş Forumu"nu düzenlemektedir.

Türkiye ayrıca Afrika'daki çok taraflı ekonomik bölgesel organizasyonlarla olan bağlarını güçlendirmiştir. Türkiye, Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ve Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) gibi Afrika bölgesel organizasyonlarıyla ortaklıklar kurmuş ve yeni Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) için desteğini ifade etmiştir (Dal & Dipama, 2023). Türkiye, 2013 yılında Afrika Kalkınma Bankası'na katılmıştır ve böylece Afrika Kalkınma Bankası'nın 78. üyesi olmuştur.

Türkiye ile Afrika arasındaki güvenlik ve askeri işbirliğindeki ilerleme en belirgin olanıdır ve güçlü ekonomik faydaları yansıtmaktadır

Son yıllarda Türkiye, Afrika ile askeri ve güvenlik işbirliğinde önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Türkiye, silah ihracatı, askeri konuşlanma ve terörle mücadele işbirliği konularında Afrika ile ilişkilerini büyük ölçüde derinleştirmiştir.

Öncelikle, Türkiye son yıllarda Afrika ülkelerine büyük miktarda zırhlı araç, insansız hava aracı ve diğer silahlar ihraç etmiştir. Nijer ve Etiyopya da dahil olmak üzere daha fazla Afrika ülkesi Türkiye'nin insansız hava sistemlerini kullanmaktadır. Türkiye'nin Afrika'daki silah ihracat pazarı 2017 yılında yalnızca iki ülke (Tunus ve Ruanda) sınırlıydı ve bu alanındaki ortaklar 2017'den 2021'e kadar 12 ülkeye çık-

mıştır (Dal & Dipama, 2023).

İkincisi, Türkiye Afrika'da birçok askeri üssü konuşlandırmıştır. 2017'de Türkiye, Somali'deki ilk askeri üssünü kurmuştur. Türkiye, 19 Afrika ülkesinde askeri ataşeler tayin etmiştir. 2017 yılında Türkiye ile Somali arasında kurulan ortak görev kuvveti komutanlığı, Türkiye'nin en büyük denizasıırı askeri eğitim merkezi olmuştur (Kavak & Aktaş, 2021). Ayrıca, Türkiye Somali'nin askeri eğitimini sağlamak amacıyla Mogadişu'da bir savunma üniversitesi olan Camp TURKSOM'u kurmuştur (Özkaraşahin, 2023). 2022'ye kadar Türkiye, Nijer, Togo ve Senegal dahil olmak üzere 30 Afrika ülkesi ile güvenlik ve savunma ile ilgili anlaşmalar imzalamıştır (Aksoy et al., 2022).

Üçüncüsü, Türkiye Afrika ülkeleri ile terörle mücadelede işbirliği yapmış ve Afrika'daki Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası organizasyonların barışı koruma operasyonlarına aktif olarak katılmıştır. Türkiye ayrıca, Birleşmiş Milletler Güney Sudan Misyonu (UNMISS) ve Birleşmiş Milletler Organizasyon Stabilizasyon Misyonu (MONUSCO) dahil olmak üzere Afrika'daki BM Barışı Koruma Misyonlarına personel göndermiştir.

Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücünün yükselişi, Türkiye'nin Afrika'daki etkisini büyük ölçüde artırmıştır

Afrika'ya yönelik stratejisi çerçevesinde Türkiye, resmi ve sivil güçlerini tamamen seferber ederek, dini ve insani konulara odaklanarak Afrika'daki yumuşak gücünün toparlanmasını ve yükselmesini teşvik etmiş ve Türkiye'nin Afrika ile olan siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkilerinin kapsamlı bir şekilde gelişmesini sağlamıştır.

Bir yandan, Türkiye Afrika'ya önemli ölçüde kalkınma yardımı sağlamıştır. Türkiye'nin önemli bir dış yardım ajansı olan Türk İşbirliği

ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), dünya genelinde 62 ofise sahip olup, bunların 22'si Afrika'da bulunmaktadır. TİKA, 2005 yılında Afrika'da ilk ofisini açmıştır. TİKA, Afrika kıtasında kapasite geliştirme yardımı sağlama, uzman gönderme, ekipman bağışlama, altyapı projelerini finanse etme ve insani yardım sağlama gibi çeşitli yollarla faaliyetlerini yürütmektedir. Ayrıca, Türkiye Diyanet Vakfı, Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü, Türk Kızılayı, Hüdayi Vakfı ve diğer sivil toplum kuruluşları aracılığıyla Afrika kıtasına sivil insani, sağlık, eğitim ve diğer yardımları da sağlamaktadır. Sağlık, Türkiye'nin Afrika ülkelerine insani yardım sağladığı önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır. Türkiye, 17 Afrika ülkesi ile sağlık işbirliği anlaşmaları imzalamıştır.

Erdoğan, Batı ülkelerinin Afrika kalkınmasına ilgisiz kaldığını defalarca dile getirmiş ve "Afrika sorunlarını Afrikalı çözümlerle çözmeye" görüşünü savunmuştur.

Öte yandan, Türkiye, Afrika kıtasında Türkiye'nin dil ve kültürünü tanıtmaya çabalarını genişletmiştir. Afrika Müslüman ülkelerinde kültürel ve eğitim kurumlarını finanse ederek yumuşak güç diplomasisi yürütmekte ve böylece Afrika'da etkisini giderek artırmaktadır. Türkiye, Afrika İslam ülkelerine Batı demokrasisini, serbest piyasa ekonomisini ve Müslüman inancını birleştirme örneği sunmaya çalışmaktadır. Türkiye, Afrika ülkeleri için imam yetiştirme planı başlatmış olup, Türkiye hükümeti tam burs sağlamaktadır. Bu program 2009 yılında başlatılmış olup, Mozambik, Togo, Moritanya, Sudan, Uganda ve Fildişi Sahili'nden 300 Müslüman öğrenci bu

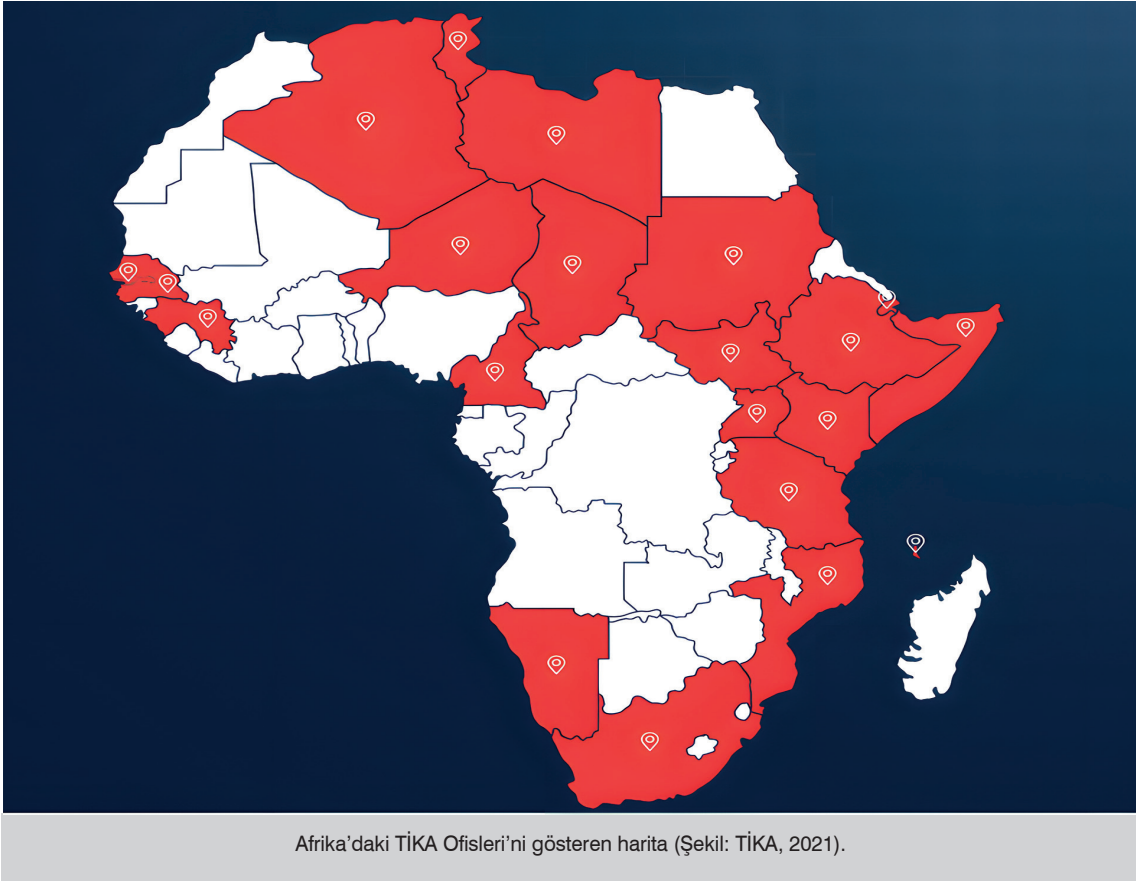
programa katılmıştır. Yüksek öğrenim değişimi düzeyinde, Türk bursları sayesinde şu anda binlerce Afrikalı öğrenci Türkiye'deki üniversitelerde veya topluluklarda eğitim görmektedir. Türkiye Maarif Okulu, 24 Afrika ülkesinde yaklaşık 20.000 öğrenciye Türkçe eğitimi vermektedir. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye halkı ile Afrika halkının "gönül bağı" kurduğunu belirtmiştir (Özkaraşahin, 2023). Ayrıca, Türkiye'nin "Afrika perspektifi anlatısı" da Türkiye ve Afrika arasındaki psikolojik ve kültürel mesafeyi daraltmıştır. Örneğin, Erdoğan, Batı ülkelerinin Afrika kalkınmasına ilgisiz kaldığını defalarca dile getirmiş ve "Afrika sorunlarını Afrikalı çözümlerle çözmeye" görüşünü savunmuştur.

Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Çok Boyutlu Stratejisinde Temel Saikler

Genel olarak, Türkiye-Afrika ilişkilerinin hızlı gelişimi, uluslararası çevredeki değişimler ve Türkiye'nin iç ve dış çıkarlarının ihtiyaçları tarafından yönlendirilmektedir.

Ekonomik çıkarların itici gücü, Türkiye'nin Afrika ile bağlarını güçlendirmesinin temel nedenidir

Mevcut uluslararası mali kriz ve küresel ekonomik durgunluk döneminde Afrika, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde önemli bir alternatif haline gelmiştir. Türkiye hükümeti, Afrika ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem vermektedir. Örneğin, Mart 2010'da Türkiye hükümet liderlerinin Afrika'ya yaptığı heyet ziyaretinde 140'tan fazla Türk girişimci yer almıştır. Türkiye, Afrika ile ekonomik işbirliğini genişleterek, iç ekonomik zorlukları hafifletmeyi ve enerji ithalat

kaynaklarını genişletmeyi amaçlamaktadır.

Bir yandan, Türkiye ile Afrika arasındaki bağları güçlendirmek, Türk şirketleri için daha fazla denizaşırı pazar kazanmayı sağlayarak Türkiye'nin ekonomik gelişimini teşvik edebilir. Türkiye, yerli kaynaklar açısından nispeten zayıf ve pazar ölçeği sınırlıdır, oysa Afrika kıtası zengin kaynaklara ve ekonomik gelişme potansiyeline sahiptir. Türkiye ve Afrika, kaynak zenginliği ve ekonomik yapı açısından yüksek derecede tamamlayıcıdır. Ayrıca, Türkiye'nin dış kalkınma yardımlarının lokasyonu ile denizaşırı ticaretin genişlemesi arasında genellikle pozitif bir korelasyon vardır (TİKA, 2020). Türkiye'de denizaşırı ticaret ve yatırım yoluyla çıkar arayan gruplar, genellikle Türkiye'nin TİKA denizaşırı ofislerinin coğrafi konumuna büyük ilgi gösterirler. Bu gruplar,

Türkiye'nin yardım sağladığı ülkelerle kurduğu bağları, ekonomik ilişkileri genişletmek için kullanmaktadır. Kalkınma yardımıyla ekonomik getiri sağlama pratiği, Türkiye'nin Afrika politikasında belirgindir (Tüylüoğlu, 2021).

Öte yandan, son yıllarda Türkiye sürekli bir ekonomik krize girmiştir. Erdoğan, ekonomik krizin etkilerini en aza indirmek için yeni ekonomik politikalar uygulamaya çalışmıştır. Yeni politikanın ana amacı, ihracatı teşvik ederek ekonomik kalkınmayı sağlamaktır. İhracata dayalı yeni ekonomik politikaların geliştirilmesi, Türkiye'nin denizaşırı ihracat pazarlarını genişletmesini ve enerji ile hammadde ithalat talebini artırmasını gerektirir. Afrika, çeşitli kaynaklara, geniş ihracat pazarlarına ve yatırım alanlarına sahiptir. Afrika ile enerji ve ticaret

değişimini genişletmek, Türkiye'nin Avrupa ve Rusya'ya olan ticaret bağımlılığını da azaltmaya yardımcı olabilir. Dolayısıyla, Türkiye-Afrika ilişkilerini güçlendirmek, Türkiye'nin denizasıırı ihracat ve enerji ile hammadde ithalat pazarlarını genişletmesine yardımcı olabilir. Türkiye, Afrika pazarından petrol ve LNG ithal etmektedir. Cezayir, Türkiye'nin dördüncü büyük doğalgaz ihracatçısı olmuştur ve Türkiye'nin Nijerya'dan ithal ettiği sıvılaştırılmış doğalgaz, Nijerya-Türkiye ikili ticaretinin %90'ını oluşturmaktadır (Özkaraşahin, 2023).

Türkiye'nin diplomatik ve askeri stratejik özerkliği artmış olup, Afrika Türkiye'nin etkisini genişletmek için önemli bir hedef haline gelmiştir

İlk olarak, AK Parti döneminin (2002-2008) ilk aşamasında, Türkiye'nin ekonomisinin ve ulusal gücünün istikrarlı bir şekilde büyümesiyle, Türkiye'nin dış politikası daha güvenli hale gelmiştir. 2010'daki Arap Baharı ve Türkiye'nin iç ve dış çevresindeki değişikliklerin ardından, Türkiye'nin diplomatik stratejisi derin bir ayarlama dönemine girmiştir. Türkiye'nin dış politikası radikalizmden ılımlılığa doğru bir dönüşüm geçirmiştir ve Türkiye'nin stratejik özerkliği sürekli olarak güçlenmiştir. 2015 civarında, Türkiye sürekli olarak "insani diplomasi" politikasını vurgulamış olup, bu politika Türkiye'nin bölgesel ve küresel ortamda çıkarlarını korurken, komşularının ve çevresindeki bölgelerin sürdürülebilir barış ve kalkınma koşullarını yaratmayı hedeflemektedir ve bu politika, Türkiye'nin girişimci ruhunu ve insani değerlerini yansıtmaktadır. Türkiye, insani diplomasiyi, Türkiye'yi şefkatli ve güçlü bir ülke olarak tanımlamak için kullanmaktadır ve Afrika, Türkiye'nin insani diplomasisini yürüttüğü önemli bir alan haline gelmiştir.

İkincisi, Afrika ile ilişkilerin geliştirilmesi, sadece Türkiye'nin stratejik özerkliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda Türkiye'nin mevcut diplomatik izolasyonunu aşmasına da yardımcı olabilir. Türkiye'nin geleneksel Batılı müttefikleriyle ilişkileri son yıllarda bozulmuştur. Türkiye ve ABD, ayrılıkçı Kürt silahlı güçleri ve Türkiye'nin Rus S-400 hava savunma füze sistemlerini satın alması konularında sürekli sürtüşme yaşamaktadır. Özellikle 2016'daki başarısız askeri darbeden sonra ve bazı Batılı müttefiklerin Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosundan sonra, Türkiye savunma sanayisini geliştirmeye ve Batılı güçlere olan askeri bağımlılığını azaltmaya daha fazla önem vermiştir.

Birçok Afrika ülkesi, Türkiye'nin insansız hava araçlarını, Batı yapımı insansız hava araçları kadar verimli, ancak daha ucuz ve siyasi şartlara bağlı olmadığı için tercih etmektedir.

Bu gelişmelerin en belirgin olanı Bayraktar TB-2 muharebe ve gözetim insansız hava araçlarıdır, bu araçlar Afrika ülkelerinde giderek daha popüler hale gelmiştir. Birçok Afrika ülkesi, Türkiye'nin insansız hava araçlarını, Batı yapımı insansız hava araçları kadar verimli, ancak daha ucuz ve siyasi şartlara bağlı olmadığı için tercih etmektedir. Afrika ile askeri ve güvenlik işbirliğini güçlendirerek ve bağlarını artırarak, Türkiye silah ihracat gelirlerini artırmış ve Türkiye'nin Afrika'daki sert güç etkisini büyük ölçüde genişletmiştir.

Ayrıca, daha fazla Ortadoğu ülkesi Afrika'ya dahil oldukça, Türkiye ile Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Ortadoğu ülkeleri arasındaki stratejik rekabet de artmıştır. Afrika Boynuzu, Tür-

Türkiye, Afrika stratejisinde “Tür Tipi Kalkınma İşbirliği Modeli”ni benimsemektedir (Şekil: TİKA, 2021).

kiye'nin “güney stratejisi”nin önemli bir parçası haline gelmiştir. Türkiye, Kızıldeniz deniz yollarının güvenliğini korumaya katılarak Afrika Boynuzu'ndaki askeri stratejik etkisini genişletmeye çalışmakta ve böylece Körfez ülkelerine karşı bir caydırıcılık oluşturmaktadır.

Türkiye, küresel liderliğini genişletmek ve yükselen bir güç haline gelmek amacıyla Afrika ülkeleriyle bağlarını güçlendirmeye çalışmaktadır

AK Parti hükümeti döneminde, Türkiye sürekli olarak coğrafi avantajlarını kullanarak Türkiye'yi küresel sahnede merkezi bir oyuncu olarak konumlandıran bir dış politika oluşturmayı hedeflemiştir. Bu stratejinin önemli bir unsuru, 2011 yılı civarında başlatılan ve Türkiye'yi 2023 yılına kadar dünyanın en büyük on ekonomisi arasına taşımayı amaçlayan Vizyon 2023 girişimidir. Türkiye Cum-

huriyeti'nin yüzüncü yılını kutlamak amacıyla, Cumhurbaşkanı Erdoğan, seküler cumhuriyet ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çifte mirasına dayanan “Türkiye Yüzyılı” vizyonunu dile getirmiştir. Bu vizyon, Türkiye'nin yeni yüzyılda küresel bir lider olma hedefine vurgu yapmaktadır.

2023 yılında yüzüncü yılını kutlayan Türkiye, kendisini “yeni dünya düzeni”nde merkezi bir eksen olarak konumlandıran yeni bir dış politika vizyonunu açıklamıştır. Bu vizyon, Türkiye'nin küresel bir güç olma ve uluslararası etkisini önemli ölçüde genişletme arzusunu vurgulamaktadır. Bu vizyonun en dikkate değer yönlerinden biri, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle yakınlaşmasıdır; bu yakınlaşma, Türkiye'nin küresel güç statüsüne ulaşma çabasının önemli bir adımı olarak görülmektedir (Ataman, 2023: 92). Türkiye'nin Afrika'ya yönelik stratejisi, pragmatik dış politika girişimleriyle belirginleşen yükselen güç özelliklerini yansıtmaktadır.

AK Parti'nin Afrika'ya yönelik dış politikası, özellikle Sahra Altı Afrika ülkeleri ile diyaloglarında anti-Batıcı ve anti-sömürgeci retorikle sıklıkla dile getirilmektedir. Bu retorik, Türkiye'nin uluslararası statüsünü artırma stratejisiyle uyumlu bir şekilde yürütülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "dünya beşten büyüktür" vurgusu, Türkiye'nin daha adil bir küresel düzen arayışını ön plana çıkarmakta ve bu durum birçok Afrika ülkesinde yankı bulmaktadır.

Türkiye, Afrika'ya yaptığı kalkınma yardımını önemli ölçüde artırarak güçlü ikili ilişkiler geliştirmiştir ve bu ilişkilerden önemli getiriler elde etmiştir. Afrika ülkelerinin desteği, Türkiye'nin 2009-2010 dönemi için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine başarıyla aday olmasında önemli bir rol oynamıştır. İleriye dönük olarak, Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeliğine katılmak için Afrika'nın desteğini sağlamayı hedeflemektedir.

Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Çok Boyutlu Stratejisinin Geleceği

Türkiye, iç ve dış çok sayıda saik temelinde Afrika'ya yönelik stratejisini güçlendirmiştir. Bu durum, bir ölçüde Türkiye'nin dış ekonomik çıkarlarını genişletmesine, diplomatik ve askeri özerkliğini artırmasına ve dünyanın yükselen bir ülkesi olarak Türkiye'nin etkisini ve itibarını genişletmesine yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin Afrika politikası, tarafsızlığı, pragmatizmi, eşitlik ve kazan-kazan vurgusu nedeniyle birçok Afrika ülkesinden takdir kazanmıştır. Bu benzersiz avantajlar, Türkiye'nin Afrika politikasının sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Ancak, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik stratejik gelişimi, iç fonlar ve dış güçlerle rekabet gibi birçok baskı ve zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye'nin Afrika'daki stratejik gelişimi gelecekte fırsatlar ve zorluklarla karşı karşıya kalacaktır.

Türkiye'nin Afrika için çok boyutlu stratejisi, Türkiye'nin Afrika politikasını daha sürdürülebilir kılan birçok avantaj ve benzersizlik yansıtmaktadır

Türkiye'nin Afrika stratejisi, her boyutta belirli benzersizlikler ve avantajlar yansıtmaktadır. Bu özellikler, Türkiye'nin Afrika ülkelerinin takdirini ve desteğini kazanmasına yardımcı olmanın yanı sıra, Türkiye'yi büyük Afrika güçleri arasındaki rekabette avantajlı bir konuma getirmektedir.

Diplomasi ve politika düzeyinde, Türkiye'nin Afrika politikasının özelliklerinden biri, Afrika ülkelerinin iç işlerine karışmamayı hedeflemesidir. İç siyasi kargaşa yaşayan Afrika ülkeleri için Türkiye, muhalif gruplar yerine fiili hükümetle işbirliği yapma eğilimindedir. Örneğin, Tigray, Etiyopya ve Libya'daki iç savaşta Etiyopya ve Libya hükümetlerini desteklemeyi seçmiştir (Dal & Dipama, 2023). Türkiye'nin Afrika ülkelerinin iç işlerine karışmama tutumu, bir ölçüde Afrika'da istikrar ve barışa katkıda bulunmakta ve Ankara'nın uzun vadeli yatırım ve işbirliği olanaklarını korumaktadır.

Afrika ile askeri ve güvenlik işbirliği düzeyinde, Türkiye, Afrika'nın terörle mücadele kapasitesini ve askeri kapasite inşasını güçlendirmesine yardımcı olmuştur. Afrika ile askeri işbirliğine dahil olan diğer dış ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin Afrika'ya ihraç ettiği askeri silahlar güçlü performans ve fiyat avantajlarına sahiptir. Türkiye'nin askeri politikası, yüksek işbirliği, satış sonrası destek ve diğer yardım biçimlerini içermektedir. Türkiye liderlerinin açıklamaları ve Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinin geliştirilmesi, Türkiye'nin savunma sanayisinin Afrika kıtasındaki varlığının gelecekte derinleşebileceğini göstermektedir.

Eğitim ve kültürel değişim programları açısın-

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle olan kültürel ve eğitim işbirliği iyi ilerlemeler kaydetmiştir (Fotoğraf: TİKA, 2021).

dan, Türkiye, Afrika'da sömürgecilik geçmişinin bulunmamasından ve Afrika'daki Müslüman ülkelerle olan dini ve tarihi bağlarından faydalanmaktadır. Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle olan kültürel ve eğitim işbirliği iyi ilerlemeler kaydetmiştir.

Türkiye ve Afrika arasındaki ekonomik ve ticari işbirliği açısından, Türkiye'nin inşaat şirketleri ve Türk Hava Yolları gibi işletmeleri, daha iyi hizmetler ve fiyatlarla Afrika pazarında büyük başarılar elde etmektedir. Afrika'ya yönelik kalkınma yardımı açısından, Türkiye, Afrika ülkelerine yalnızca hibe sağlamaktadır, kredi vermemektedir. Türkiye'nin kalkınma yardımının benzersizliği, Türkiye'nin Afrika'daki insani kimliğini pekiştirmektedir. Ayrıca, Türkiye, resmi kalkınma yardımını çok taraflı uluslararası kuruluşlar aracılığıyla yerine ikili temaslar aracılığıyla sağlama eğilimindedir. Bu da yardımı Türkiye'nin dış politika çıkarları ve öncelikleri ile daha uyumlu hale getirmektedir.

Afrika'nın Türkiye politikasına desteği ve Türkiye ile Afrika arasındaki ortak zemin, Türkiye'nin Afrika ile ilgili çok boyutlu stratejisinin ilerletilmesine katkı sağlamaktadır

Türkiye'nin Afrika'daki politika ve uygulamaları, resmi ve özel düzeyde Afrika tarafından tanınmış ve desteklenmiştir.

Türkiye'nin Afrika'daki stratejik yol haritasının önemli bir özelliği, pragmatik söylem ve kazan-kazan ikili ilişkiler temelinde olmasıdır. Türkiye, liderleri tarafından bir zamanlar belirtildiği gibi, Afrikada çok katmanlı bir yaklaşım benimsemektedir. İkili üst düzey ziyaretleri güçlendirerek ve ikili ve çok taraflı forumlarda Afrika ülkelerinin haklarını ve pozisyonlarını savunarak Afrika ile yakın siyasi ilişkiler kurmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024).

“Sahiplenme” ve “eşitlik” vurgusu, Afrika’nın Türkiye politikalarına olan tanınırlığını ve desteğini güçlendirmiştir. Ayrıca, Türkiye ve Afrika ülkeleri, Güney-Güney işbirliği ve küresel yönetim reformu gibi uluslararası meselelerde benzer pozisyonlara ve söylemlere sahiptir. Bu ortak noktalar, Türkiye ve Afrika arasındaki farkı kapatmaya ve uluslararası arenada Türkiye ve Afrika arasındaki iletişimi ve işbirliğini güçlendirmeye yardımcı olmuştur. Türkiye’nin büyük uluslararası kurumların adaletsiz karar alma mekanizmalarına ve Afrika kıtasının BMGK’da temsil edilmemesine yönelik eleştirileri, bazı Afrika ülkeleri tarafından da paylaşılmaktadır (Dal & Dipama, 2023).

Türkiye’nin Afrika’ya yönelik yumuşak güç diplomasisi, Afrika halkından olumlu tepkiler almıştır. Türkiye’nin Afrika’ya yaptığı yardım, diğer büyük bağışçılardan daha büyük olmasa da, Türkiye’nin, Afrika yardımının Afrikalıların günlük yaşamı üzerinde doğrudan ve belirgin bir etkisi vardır. İkili yardım yoluyla, Türkiye, Ramazan ayında Afrika’da yoksulluk yaşayan insanlara gıda paketleri dağıtmış, Afrika’daki yoksul ve ihmal edilmiş bölgelerde okullar inşa etmiş ve Afrikalı insanlar için toplu katarakt ameliyatları düzenlemiştir. Türkiye’nin Afrika’daki bağımsız faaliyetleri, Afrika halkının küçük ama acil ihtiyaçlarını karşılamış ve Türkiye’nin Afrika’daki etkisini derinleştirmiştir.

Türkiye’nin, Afrika yardımının Afrikalıların günlük yaşamı üzerinde doğrudan ve belirgin bir etkisi vardır (Fotoğraf: TİKA, 2021).

Türkiye'nin Afrika politikasının ekonomik destek ve stratejik kararlılıktan kaynaklanan sürdürülebilirlik zorlukları

İlk olarak, Türkiye'nin Afrika politikası, Türkiye'nin ekonomik desteğinden kaynaklanan zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye'nin Afrika kıtası ile ekonomik ve diplomatik bağlarını genişletmedeki ana sağı, iç ekonomik büyüme için yeni pazarlar ve fırsatlar aramaktır. Ancak Türkiye'nin iç ekonomik krizinin yarattığı belirsizlik ve artan mali harcamalar, Türkiye'nin gelecekteki Afrika politikalarının sürdürülebilirliği üzerinde baskı oluşturacaktır. AK Parti yönetiminin ilk yıllarında Türkiye'nin sürekli ve hızlı ekonomik gelişimi, Türkiye'nin politika yatırımlarını Afrika'da sürekli olarak genişletmesine önemli destek sağladı. Ancak, 2014 yılından bu yana Türkiye ekonomisi bir düşüş eğilimine girmiş ve 2018'den bu yana süregelen bir ekonomik krize düşmüştür. Ekonomik krizin yol açtığı mali zorluklar, Türkiye'nin dış kalkınma yardımlarının ölçeğinde kendini göstermiştir.

Dünya ekonomisinin toparlanması hala zor olup, küresel enflasyon henüz köklü bir şekilde tersine dönmemiştir ve dışa bağımlı olan Türk ekonomisi hala zor bir durumla karşı karşıyadır.

Dünya ekonomisinin toparlanması hala zor olup, küresel enflasyon henüz köklü bir şekilde tersine dönmemiştir ve dışa bağımlı olan Türk ekonomisi hala zor bir durumla karşı karşıyadır. Türkiye hükümeti, sadece enflasyonu dizginle-

mek ve büyümeyi sürdürmek arasındaki çelişkiyi dengelemekle değil, aynı zamanda ekonomik zorluklardan kurtulmak ve ulusal ekonomik çöküşü önlemekle de karşı karşıyadır. 1998 yılında Afrika kıtasına açılmak için hazırlanan ilk "Afrika Eylem Planı", AK Parti iktidara gelmeden önceki üçlü koalisyon hükümetinin siyasi istikrarsızlığı ve 1999'dan itibaren Türkiye'deki mali krizin neden olduğu iç ekonomik zorluklar nedeniyle yedi yıl boyunca etkili bir şekilde uygulanamamıştır (Zhang, 2011).

İkinci olarak, Türkiye'nin Afrika politikasının stratejik kararlılığı da zorluklarla karşı karşıya kalacaktır. Türkiye'nin Afrika politikasındaki birkaç değişikliğe bakıldığında, Türkiye'nin Afrika stratejisini Avrupa ve Amerika güçleriyle olan diplomasisini dengelemek için kullanmaya çalıştığı görülmektedir. Türkiye'nin Avrupa ve Amerika diplomasisi engellerle karşılaştığında, Türkiye Afrika ile ilişkilerini daha aktif bir şekilde güçlendirecektir. Örneğin, 1998'de Afrika'ya açılma politikası, Türkiye'nin o dönemde Avrupa Birliği'ne katılma girişiminin başarısız olmasının ardından ilan edilmiştir. Diğer yandan, Türkiye'nin gelecekteki Afrika stratejisi için öncü fikirler geliştirme konusunda zaaf yaşadığı görülmektedir.

Ayrıca, Türkiye'nin iç kurumları ve Afrika'daki ortakları mevcut işbirliğinin eksikliklerini gidermek için çalışması gerekmektedir. Örneğin, Türkiye-Afrika Zirvesi altı yılda bir düzenlenmektedir, ancak zirve net bir uygulama çerçevesine sahip değildir. Buna karşılık, Çin-Afrika İşbirliği Forumu üç yılda bir düzenlenmekte ve bir takip mekanizmasına sahiptir. Ayrıca, Afrika'nın güvenlik ve kalkınma ortamının istikrarsızlığı, Türkiye'nin Afrika'ya yatırım yapma isteğini de etkileyecektir. Mali gibi Afrika ülkelerindeki iç savaşların yol açtığı çatışmaların

yayılma riski, Afrika'daki güvenlik durumunun kötüleşmesine ve bölgede istikrarsızlığa yol açmış ve bu da Türkiye'nin gelecekte Afrika politikalarını etkili bir şekilde yürütmesinde önemli bir zorluk oluşturmıştır.

Türkiye'nin Afrika stratejisi, girişim sınırlarını dengelemekte ve bölge dışındaki büyük güçlerle rekabette zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır

İlk olarak, Afrika ile askeri ve ekonomik ilişkiler geliştirirken, Türkiye'nin, katılımını farklı seviyelerde ayarlama sorunu bulunmaktadır. Türkiye'nin, bir yandan Afrika ülkeleri ile silah satışları ve güvenlik işbirliği konusunda bağlarını derinleştirirken diğer yandan Afrika

ülkelerinin iç işlerine karışmama ilkesine göre yaşayabileceği çelişkilerle ve savaşa sebep olma riskiyle nasıl başa çıkacağı bir sorunsaldır. Afrika'da terörizm, etnik çatışma ve siyasi fraksiyon çatışmalarının karmaşıklığı göz önüne alındığında, Türkiye'nin Afrika'ya silah satışlarını devam ettirmesi, Türkiye'nin Afrika katılımcıları nezdinde tarafsız bir ülke olarak itibarını kaybetmesine neden olabilir. Diğer yandan, Türkiye ile Afrika arasındaki ekonomik ve ticaret hacmi büyük bir atılım yapabilecek midir? Geçtiğimiz on yılda Türkiye ile Afrika arasındaki ticaret hacmi keskin bir şekilde artmış olmasına rağmen, Afrika'nın Türkiye ve dünya arasındaki toplam ticaret hacmindeki payı hala çok küçüktür. Şu anda, Türkiye'nin Afrika kıtasından dışa ithal ettiği silahların sadece yüzde 0.5'i Türki-

Türkiye'nin Afrika'daki en büyük askeri üssü Somali'de açıldı (Fotoğraf: CGTN, 2023).

ye'ye aittir. Türkiye'nin Afrika'ya yaptığı ticaret, yatırım ve yardım hızla büyümüş olsa da, Türkiye'nin Afrika bölgesel mekanizmalarının ve platformlarının inşasına katılım politikasının etkisi henüz tam olarak ortaya çıkmamıştır. Ayrıca, Türkiye ile Afrika arasındaki ekonomik ve ticaret bağlarının sıkılaşmasıyla Türkiye ile Afrika arasındaki ekonomik ve ticaret sürtüşmeleri de artabilir. Bu nedenle, Türkiye ile Afrika arasındaki gelecekteki ekonomik ve ticaret işbirliğinde hala büyük bir iyileşme potansiyeli bulunmaktadır. Gelecekte, Türkiye'nin Afrika'da hangi alanlarla ilgilendiğini daha dikkatli bir şekilde belirlemesi ve öne sürdüğü "kazan-kazan" işbirliğini pratik anlamda somutlaştırması gerekmektedir. Türkiye, bu alanlara ve işletmelere daha aktif destek ve hatta sübvansiyonlar vere-

rek Afrika'ya yönelik politikalarının etkinliğini artırmalıdır.

İkinci olarak, Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkilerde de birçok dengesizlik bulunmaktadır. Türkiye'nin Afrika ile olan ticareti dengesizdir. Afrika, Türkiye'nin büyük ticaret ortakları arasında yer almamaktadır. Türkiye'nin Afrika'ya ihracatı, Afrika'dan ithalatının üç katıdır. Türkiye, Afrika ülkeleri ile daha az serbest ticaret anlaşması yapmıştır. Şu ana kadar Türkiye, yalnızca Fas, Tunus, Mısır ve Mauritius ile serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır. Ayrıca, Türkiye'nin, Kuzey Afrika ve Sahra Altı Afrika ile olan ekonomik, ticaret ve politika ilişkilerinde de farklılıklar bulunmaktadır. Dini, tarihi ve coğrafi bağlar nedeniyle, Türkiye'nin Kuzey Afrika ülkeleriyle olan bağları daha derindir. Türk

Türkiye Afrika'daki yatırım ve altyapı inşasını artırmış, bu da bölge ülkelerinin altyapı koşullarını ve ekonomik gelişimini iyileştirmelerine katkıda bulunmuştur (Fotoğraf: TİKA, 2021).

işletmeleri Kuzey Afrika'da daha fazla iş yapmaktadır.

Üçüncü olarak, Türkiye'nin Afrika'da genişlemesi, Afrika'da faaliyet gösteren geleneksel ve yükselen güçlerin endişelerini kaçınılmaz olarak artırmıştır. Fransa gibi Batılı ülkeler, Afrika'yı uzun bir süredir sömürgeleştirmiştir ve bugün hala Afrika'da önemli bir etkiye sahiptirler. Bu ülkeler, Afrika'yı kendi "arka bahçeleri" olarak görmekte ve Türkiye ve diğer yükselen ülkelerin Afrika ülkelerindeki katılım ve faaliyetlerinden memnun değillerdir. Ayrıca, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Ortadoğu ülkeleri de Afrika'daki girişimlerini artırmaktadır. Bu ülkeler, Afrika'da faaliyetler yürütme konusunda Türkiye'yi rakip olarak görmektedir.

Sonuç

Türkiye'nin Afrika'daki çıkarları ve etkisi sürekli olarak büyümekte, bu da Afrika kıtasının Türkiye'nin dış politikasında giderek daha önemli hale gelmesine neden olmaktadır.

Türkiye'nin çeşitli Afrika bölgelerine yönelik dış stratejisi de farklılık göstermektedir. Eski Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir Müslüman nüfusa sahip olan Kuzey Afrika bölgesi, Türkiye ile güçlü dini ve tarihi bağlara sahiptir ve dolayısıyla Türkiye ile daha uzun bir kültürel ve ekonomik ilişki geçmişine sahiptir. Ancak, son yıllarda Türkiye, Sahra Altı Afrika ile olan bağlarını da güçlendirmiştir. Türkiye ile enerji ve kaynak avantajları ve sanayi tamamlamıcılıkları ile Sahra Altı Afrika, Türkiye için denizaşırı pazarları ekonomik olarak keşfetmek ve daha fazla enerji tedarikçisi aramak açısından önemlidir. Tarihsel olarak, Türkiye bu bölgede sö-

mürgeci bir güç olmamış ve iç işlere müdahale etmeme ilkesini savunmuştur; bu da Türkiye'yi Sahra Altı Afrika ülkeleriyle duygusal bağlara daha yakın hale getirmiştir. Ayrıca, Kızıldeniz ile Ortadoğu'yu bağlayan stratejik coğrafyası nedeniyle, Afrika Boynuzu bölgesi Türkiye'nin Afrika'daki askeri yatırımları için en kritik bölge haline gelmektedir.

Türkiye'nin Afrika'daki güçlenmiş katılımı, Afrika'da barış ve kalkınma üzerinde iki yönlü bir etki yapmıştır. Olumlu bir bakış açısıyla, Türkiye Afrika'daki yatırım ve altyapı inşasını artırmış, bu da bölge ülkelerinin altyapı koşullarını ve ekonomik gelişimini iyileştirmelerine katkıda bulunmuştur. Türkiye, Afrika ülkelerine askeri yardım ve eğitim vermiş, onların güvenlik ve savunma kapasitelerini artırmıştır. Türkiye ayrıca, Afrika Boynuzu ülkeleri arasındaki çatışma ve anlaşmazlıkları aktif olarak arabuluculuk yaparak çözmüş, ilgili ülkeler arasındaki ilişkilerin iyileşmesini ve normalleşmesini teşvik etmiş, bölgesel barış ve istikrarı desteklemiştir. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik kalkınma yardımları, birçok Afrikalının tıbbi ve eğitim koşullarını iyileştirmiştir.

Olumsuz bir bakış açısıyla, Türkiye de dahil olmak üzere dış güçlerin Afrika'daki askeri işlere daha fazla müdahil olması, bazı Afrika bölgelerinde askerileşme riskini de artırabilir. Yabancı güçlerin Somali'ye müdahalesi, iç çatışmaları yoğunlaştırmış ve Somali'nin ulusal gelişim kapasitesini zayıflatmıştır. Türkiye'nin Afrika'daki artan stratejik yatırımları, Afrika'nın sık sık yaşadığı şiddet ve terörizm sorunlarını çözmesine yardımcı olmamış ve Afrika'nın yoksulluktan ve dengesiz sosyo-ekonomik gelişimden çıkış yolunu bulmasına köklü bir şekilde katkıda bulunmamıştır.

Şu anda, Batı merkezli uluslararası düzen, Af-

rika'nın coğrafi mozaiginde yaşanan yeni değişikliklere uyum sağlamakta zorlanmaktadır ve Afrika'nın barış ve kalkınmasıyla ilgili uluslararası çok taraflı işbirliğinin yeni Afrika katılımcıları tarafından kabul edilmesi ve uygulanması gerekmektedir, bu katılımcılar arasında Türkiye de bulunmaktadır. Türkiye, gelecekte Afrika'nın kapasite inşasını iyileştirmeye yardımcı olmalı, Afrika ülkelerinin kendi ekonomik inşalarını ve sosyal gelişim kapasitelerini hızlandırmalarına yardımcı olmalı, bağımsız olarak barış ve güvenliği koruma yeteneklerini artırmalı ve Afrika'nın güvenlik ve kalkınma ikilemini köklü bir şekilde çözmelidir. Türkiye-Afrika ilişkilerinin geleceği, barış, güvenlik ve adalet gibi kilit meseleler, insan odaklı gelişim ve güçlü ve sürdürülebilir büyüme gibi konular etrafında gelişmeye devam etme olasılığı taşımaktadır.

Türkiye-Afrika ilişkilerinin gelişimi, mevcut Güney-Güney işbirliğine yeni anlamlar kazandırmakla kalmayıp, aynı zamanda yükselen güçler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki ilişkilerin gelişimini de ilham vermektedir. Özellikle, yükselen güçlerin gruplar halinde yükselirken diğer gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını nasıl yönlendirebileceği ve uluslararası sahnede işbirliğini nasıl güçlendirebileceği konularında fikirler sunmaktadır. Ayrıca, Afrika'daki büyük güçler arasındaki rekabetin giderek daha yoğun hale gelmesi göz önüne alındığında, Türkiye; Çin, ABD, Avrupa ülkeleri ve Hindistan gibi ülkelerle daha proaktif bir şekilde iletişim kurmalı ve Afrika'da ortak girişimli işbirliği gibi yeni işbirliği modellerini keşfetmelidir. Bu şekilde, büyük güçler arasındaki rekabeti, büyük güçler ile Afrika arasındaki işbirliğine dönüştürerek Afrika'nın gelişimi için ortak bir zemin yaratabilir ve dış politikasındaki eksiklikleri bu yolla giderebilir. 🌸

Kaynakça

- Abdoulaye I. B. & Jibri Z. A. (2021). Türkiye's Multidimensional Strategy Towards Africa. SETA| PERSPECTIVE, No. 68.
- Aksoy, H. A., Çevik, S., Yaşar, N. T. (2022). Visualizing Türkiye's Activism in Africa. CATS NETWORK. 1 Mart 2024 tarihinde <https://www.cats-network.eu/topics/visualizing-Turkey-activism-in-africa> adresinden alınmıştır.
- Aktas, A. & Ergocun, G. (2024). Turkish, African Business People Gather in Istanbul. Anadolu Ajansı. 27 Şubat 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/afrika/turkish-african-business-people-gather-in-istanbul/3149061> adresinden alınmıştır.
- Ataman, M. (2023). The 'Century of Türkiye': A New Foreign Policy Vision for Building the Türkiye Axis. Insight Türkiye, 25(3).
- Bayram, M. (2020). Türkiye and Africa in the Context of South-South Cooperation. Curr Res Soc Sci, 6(1), 39-51.
- CGTN. (2023). 25 Temmuz 2024 tarihinde <https://africa.cgtn.com/turkey-unveils-its-biggest-military-base-in-somalia/> adresinden alındı.
- Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. (2024). Türkiye's Total Trade with Africa will Increase to 50 billion USD in 2023. 16 Ocak 2024 tarihinde <http://dj.mof.gov.cn/article/jmxw/202401/20240103466847.shtml> adresinden alınmıştır.
- Dal, E. P. & Dipama, S. (2023). Assessing Türkiye-Africa Engagements. Africa Policy Research Private Institute. 27 Şubat 2024 tarihinde <https://africapol.org/assessing-Turkey-africa-engagements> adresinden alınmıştır.
- DEİK. (2023). 24 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.deik.org.tr/foto-galeri-turkiye-afrika-iv-is-ve-ekonomi-forumu-12-13-ekim-2023-istanbul> adresinden alındı.
- Fidan, H. (2023). Turkish Foreign Policy at the Turn of the 'Century of Türkiye': Challenges, Vision, Objectives, and Transformation. Insight Türkiye, Summer, 25(3).
- İlgt, A. (2023). Two Hallmarks of "New" Türkiye's Foreign Policy: Humanitarianism and Africa, One Hundred Years of Turkish Foreign Policy (1923–2023) Historical and Theoretical Reflections, Edited by Binnur Özkeçeci-Taner Sinem Akgül Açıkmeşe, Palgrave Macmillan, Cham, Switzerland.
- Kavak, G. & Aktaş, T. (2021). Türkiye's Influence in Africa on the Rise. Anadolu Ajansı. 3 Mart 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/economy/turkey-influence-in-africa-on-the-rise/2399194> adresinden alınmıştır.
- Kaya, A. (2021). How Türkiye built ties with the African continent over 23 years. TRT World. 5 Mart 2024 tarihinde <https://www.trtworld.com/opinion/how-turkey-built-ties-with-the-african-continent-over-23-years-44625> adresinden alınmıştır.
- Orakçı, S. (2022). The Rise of Türkiye in Africa. ALJAZEERA Center for Studies. 15 Şubat 2024 tarihinde <https://studies.aljazeera.net/en/analyses/rise-Turkey-africa> adresinden alınmıştır.
- Orakçı, S. (2023). Türkiye's Approach to Africa Can Shed light on NATO's Future Engagement on the Continent. Atlantic Council. 7 Şubat 2024 tarihinde <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/Turkeysource/Turkey-approach-to-africa-can-shed-light-on-natos-future-engagement-on-the-continent/> adresinden alınmıştır.
- Sıradağ, A. (2022). The Rise of Türkiye's Soft Power in Africa: Reasons, Dynamics, and Constraints. International Journal of Political Studies, 8(2), 1-14.
- SUMMA (2024). 1 Şubat 2024 tarihinde <https://www.summa.com.tr/en/projects-turkmenistan.htm> adresinden alınmıştır.
- TABEF (2024). Bilateral Relations. 2 Şubat 2024 tarihinde <http://tabef.org/bilateral-relations.html> adresinden alınmıştır.
- TCCB. (2021). 25 Temmuz 2024 tarihinde <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/134003/-turkiye-afrika-relations-have-been-gaining-momentum-since-2005-#> adresinden alındı.
- TİKA. (2020). Turkish Development Assistance Report 2020. Ankara.
- TİKA. (2021). 25 Temmuz 2024 tarihinde https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Afrika_Zirvesi.pdf adresinden alındı.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2024). Türkiye-Africa: Solidarity and Partnership. 5 Şubat 2024 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/Turkiye_afrika_-solidarity-and-partnership.en.mfa adresinden alınmıştır.
- Tüylüoğlu, Y. (2021). Turkish Development Assistance as a Foreign Policy Tool and Its Discordant Locations. Centre for Applied Türkiye Studies (CATS). WP NR. 02. 3. 18 Şubat 2024 tarihinde https://www.swp-berlin.org/publications/products/arbeitspapiere/CATS_Working_Paper_Nr_2_2021_Turkish_Development_Assistance_as_a_Foreign_Policy_Tool.pdf adresinden alınmıştır.
- Yaşar, N. T. (2022). Unpacking Türkiye's Security Footprint in Africa: Trends and Implications for the EU. SWP Comment, No. 42.
- Zhang, C. (2011). An analysis of Türkiye's Strategy and policy in Africa. West Asia and Africa. (Vol.9), 53.